

Voorlichtingsproject Alcohol en verkeer, voor 15-16 jarigen

Covernota bij:

W.J.A. Nelissen, Rapport van een marktonderzoek onder docenten in het voortgezet onderwijs, in verband met een voorlichtingsproject over alcohol en verkeer gericht op jongeren van 15 tot 16 jaar. r+m, Research en Marketing bv, Heerlen, 1993, en

J.H. van der Vlis. Verslag van een onderzoek naar een voorlichtingsproject over alcohol en verkeer voor jongeren van 15-16 jaar. r+m, Research en Marketing bv, Heerlen, 1993

R-93-30

Dr. P.B.M. Levelt

Leidschendam, 1993

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV

Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV
Postbus 170
2260 AD Leidschendam
Telefoon 070-3209323
Telefax 070-3201261

Samenvatting

In deze covernota worden twee rapporten behandeld die in opdracht van de SWOV zijn geschreven. Het onderzoek is verricht in het kader van een project van Veilig Verkeer Nederland, in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Alcohol en Drugs en de SWOV. De rapporten beschrijven onderzoek verricht door het bureau r+m, Research en Marketing bv te Heerlen. De titels zijn: W.J.A. Nelissen. Rapport van een marktonderzoek onder docenten in het voortgezet onderwijs, in verband met een voorlichtingsproject over alcohol en verkeer gericht op jongeren van 15 tot 16 jaar, en J.H. van der Vlis. Verslag van een onderzoek naar een voorlichtingsproject over alcohol en verkeer voor jongeren van 15-16 jaar.

Het marktonderzoek is gericht op leerkrachten die in aanmerking komen om aan het voorlichtingsproject deel te nemen, en op anderen die erbij betrokken zijn zoals vertegenwoordigers van ROV's, VVN, CAD's, gemeenten, politie, oudervertegenwoordigers en schooldirecties.

De markt wordt verkend om de omstandigheden voor implementatie zo gunstig mogelijk te maken.

Een representatieve steekproef van 373 leerkrachten werd telefonisch geïnterviewd en er werden 30 vertegenwoordigers ondervraagd.

De betrokkenheid van de meeste leerkrachten bij het thema is gering. Bovendien zijn er barrières wat betreft mogelijke tijd die aan het project besteed kan worden en wat betreft het trainen van sociale vaardigheden bij leerlingen, een essentieel onderdeel van het projectplan. Het marktpotentieel is niet groot.

Dit vraagt om een 'sterke' introductie, ondersteund door persoonlijke contacten met deskundigen. Ook kan men er genoeg mee nemen het project eerst op kleine schaal te verspreiden en deze ervaringen gebruiken om andere scholen enthousiast te maken.

Positieve punten zijn dat men in het trainen van sociale vaardigheden de oplossing ziet voor het probleem, dat leerkrachten overtuigd zijn van de doelmatigheid van een dergelijk project op school, en dat medewerking van CAD, ROV en VVN verzekerd lijkt. Politie, gemeenten, schooldirecties en ouders zullen moeilijker te betrekken zijn.

Er wordt aangedrongen op het gebruik van videomateriaal.

Summary

Information project 'Alcohol and Traffic' for 15 to 16 year-olds.

This cover note deals with two reports which were written at the commission of the SWOV. The study is conducted as part of a project instigated by the Dutch Road Safety Organisation VVN, in association with the Dutch Institute for Alcohol and Drugs and the SWOV. The reports describe studies conducted by the firm r+m Research en Marketing bv in Heerlen (Nelissen, 1993 and Van der Vlis, 1993).

The market study is aimed at teachers who are eligible to participate in the information project and at parties who are also involved, such as representatives of ROVs, the Dutch Road Safety Organisation VVN, CADs (Clinics for Alcohol and Drug Abuse), municipalities, police, parents' associations and the school boards. The market is explored in order to create the most favourable conditions possible for implementation.

A representative sample of 373 teachers was interviewed by telephone, and 30 representatives were questioned.

Teacher involvement in the theme tends to be small. In addition, there were barriers with respect to time that can be spent on the project and with regard to the training of social skills to students, an essential part of the project plan. The market potential is not great.

This demands a 'strong' introduction, supported by personal contacts with experts. Alternatively, one might be satisfied in first introducing the project on a small scale and then using this experience to stimulate other schools.

Positive points are that people regard the training of social skills as a solution to the problem, that teachers are convinced about the value of conducting such a project at school and that cooperation by CAD, ROV and VVN is assured. It will be more difficult to involve police, municipalities, the school board and the parents.

The use of video material in aid of the project is encouraged.

Inhoud

1. *Inleiding*
2. *Marktanalyse*
 - 2.1. Op wie gericht?
 - 2.2. De vraagstelling
3. *Resultaten*
 - 3.1. Het onderzoek onder leerkrachten
 - 3.2. Het onderzoek onder overige betrokkenen
 - 3.3. Enkele vergelijkingen
 - 3.4. Conclusies

Literatuur

Bijlage

1. Inleiding

Alcohol en verkeer vormen een dodelijke combinatie. Het rijden onder invloed neemt af, maar er blijven voortdurende inspanningen nodig om deze afname in stand te houden. Doel van dit project is de nieuwe generatie automobilisten voor te bereiden nog voor gewoontevorming zijn intrede gedaan heeft. Immers, jongeren worden op een gegeven moment in de verleiding gebracht mee te rijden met iemand die gedronken heeft, of zelf na het drinken van alcohol op de (brom)fiets te stappen.

Gebleken is dat jongeren, wanneer ze in situaties komen waarin beslissingen genomen moeten worden over al of niet rijden of meerijden terwijl er alcohol in het spel is, regelmatig onverstandige beslissingen nemen. Ze doen dit ondanks het feit dat ze het voornemen hebben om dit niet te doen.

De conclusie is dat jongeren moeten leren hun voornemen overeind te houden in situaties waarin sprake is van groepsdruk. Het accent van het project ligt dan ook op het bijbrengen van sociale vaardigheden, zodat beginnende gewoonten (15-16 jaar) zich in gunstige richting kunnen ontwikkelen.

Dit komt ten goede aan de veiligheid van deze leeftijdsgroep en van toekomstige automobilisten.

Veilig Verkeer Nederland (VVN) ontwerpt dit project, in samenwerking met het Nederlands Instituut voor Alcohol en Drugs (NIAD) en de Stichting Wetenschappelijk Onderzoek Verkeersveiligheid SWOV. Het voorlichtingsproject bevat drie componenten:

- buitenschoolse activiteiten
- lesmateriaal
- binnenschoolse activiteiten

Het streven is om de lesactiviteiten, waarbij leerkrachten de belangrijkste plaats innemen, te laten aansluiten bij schoolbeleid, en bij activiteiten van ouders, van de VVN-afdeling, de gemeente, het Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs en de politie.

Er wordt onderzoek gedaan bij de jongeren om het project te laten aansluiten bij hun behoeften en problemen. Leerkrachten en de andere participanten worden ook ondervraagd om ervoor te zorgen dat vorm en inhoud van het project door iedereen gedragen worden en invoering een succes kan worden.

Rapportage van het marktonderzoek

Het bureau r+m, Research en Marketing bv heeft in twee onderzoeken een marktverkenning gedaan (Nelissen, 1993; Van der Vlis, 1993). De rapporten zijn informatief en de conclusies duidelijk. In deze notitie wordt de plaats van dit onderzoek in het geheel belicht, worden enkele conclusies benadrukt en in verband gebracht met informatie verkregen uit ander onderzoek. Tenslotte worden enkele conclusies getrokken.

De SWOV heeft dit onderzoek doen uitvoeren in het kader van de subsidie die het Preventiefonds aan VVN heeft toegekend voor het ontwikke-

len van een integraal voorlichtingsproject over 'Alcohol en verkeer' voor 15 tot 16-jarigen in het voortgezet onderwijs.

2. Marktanalyse

Goed lesmateriaal moet de leerlingen aanspreken, hun belangstelling wekken en vasthouden. Dit is echter geen voldoende voorwaarde om het lesmateriaal ook bij de kinderen te krijgen. Scholen, leerkrachten moeten het initiatief nemen om het lesmateriaal aan te schaffen. Dit stelt eisen aan het materiaal, maar ook aan de 'verkoop' van het materiaal. In een aantal gevallen wordt deze verkoop bevorderd door het feit dat het om 'verplichte kost' gaat: examenvakken, of kerndoelen. Er blijft dan nog wel concurrentie met lesmateriaal van andere producenten of uitgevers, maar scholen nemen dan zelf het initiatief om de zien wat er te koop is.

Gaat het om niet-verplichte vakken dan zal implementatie veel zwaardere eisen stellen aan de producenten en uitgevers.

Dit geldt zowel het lesmateriaal zelf, als de manier waarop het aan de man moet worden gebracht, als de manier waarop goed gebruik van aangeschaft materiaal gestimuleerd moet worden.

Op het gebied van het vak 'verkeersonderwijs' is al eerder gebleken dat prachtig materiaal niet eenvoudig aan de man te brengen is en als dat wel lukt herhaaldelijk in de kast verdwijnt (Oostwoud-Wijdenes, 1987).

Het onderhavige onderzoek is erop gericht de markt te verkennen om de omstandigheden voor implementatie zo gunstig mogelijk te maken. Het marktonderzoek kan consequenties hebben zowel voor het lesmateriaal, doelstellingen en vormgeving, als voor de verspreiding, als ook voor de wijze waarop gebruik gestimuleerd kan worden als het materiaal eenmaal op scholen beschikbaar is.

2.1. Op wie gericht?

Het marktonderzoek is niet op de leerlingen gericht, maar op allen die bij aanschaf en gebruik een beslissende rol spelen: de intermediaire kaders. Dit betreft in de eerste plaats leerkrachten die het materiaal in de klas zullen gebruiken en ook vaak een beslissende stem hebben bij aanschaf ervan. Er is voor gekozen om een representatieve steekproef van in aanmerking komende leerkrachten te ondervragen met een gestructureerde vragenlijst om nauwkeurig de mate van belangstelling te kunnen vaststellen. Zij bepalen in grote mate de omvang van de markt.

Vervolgens is het marktonderzoek gericht op een aantal personen die een rol kunnen spelen bij het stimuleren van het gebruik of ook bij het gebruik zelf: schooldirecties, vertegenwoordigers van de ouders, van het Regionale Orgaan voor de Verkeersveiligheid, van VVN, van de gemeenten, van de politie, en van de Consultatiebureaus voor Alcohol en Drugs. Deze personen kunnen samen, uitgaande van een goed programma, de implementatie tot een succes maken. In de Bijlage worden suggesties gedaan van de mogelijke rol van deze laatste zeven groeperingen. Hun oordeel werd gevraagd over deze omschrijving.

Bij deze personen werd representativiteit minder belangrijk geacht. Bij hen werden zogenaamde expertinterviews afgenomen.

In totaal werden 373 leerkrachten telefonisch geïnterviewd en 30 mensen ondervraagd (de Bijlage geeft de aantallen per groepering).

2.2 De vraagstelling

De vraagstelling verschilt enigszins voor de diverse intermediaire kaders. Maar voor allen geldt dat naar hun betrokkenheid is gekeken, naar de kansen die ze een dergelijk project geven, en naar hun mogelijke eigen bijdrage.

Betrokkenheid

In de eerste plaats is gekeken naar hun betrokkenheid bij het onderwerp. Verschillende modellen van beïnvloeding gaan ervan uit dat de mate van betrokkenheid de wijze van communiceren bepaalt die men moet toepassen om adoptie te bereiken van een idee, produkt, of gedrag. Mensen die zeer betrokken zijn kan men met argumenten, op rationeel niveau, aanspreken (Petty et al., 1988). Laagbetrokkenen zal men op andere wijze moeten 'overhalen'. Men tracht dit te bereiken door vertrouwdheid te bewerkstelligen door herhaalde aanbieding van een boodschap. Ook spreekt men (zie ook Petty et al., 1988) de personen vooral affectief aan, waarbij het gewekte affect zowel argument voor het produkt kan zijn (nieuwheid!) als bijzaken kan betreffen (perifere cues). De indruk (aantrekkelijkheid, deskundigheid) die een presentator maakt wordt belangrijker, belangrijker dan zijn of haar argumenten. Ook wordt het aantal mensen dat het produkt aanprijst relevanter, evenals het aantal argumenten. Als de betrokkenheid gering is kan men twee wegen bewandelen: het produkt aantrekkelijk maken door een 'perifere' benadering, of de betrokkenheid opvoeren door de motivatie te wekken en kennis en vaardigheden op het onderhavige terrein te vergroten. Als de betrokkenheid eenmaal hoog is kan men met goede argumenten de klant tot koper maken.

Leerkrachten

Bij de leerkrachten is de betrokkenheid vergeleken met de betrokkenheid bij andere onderwerpen, zowel omdat dit een soort maat op een lineaal oplevert, als ook omdat daaruit af te lezen valt hoeveel energie men in het onderhavige onderwerp wil steken. Er is vergeleken met milieu, aids, derde wereld, en criminaliteit. Ook is gekeken naar de beroepsmatige belangstelling voor educatief materiaal op het gebied van alcohol en verkeer.

Vervolgens is de behoefte aan dit project vastgesteld, en zijn de condities onderzocht waaraan voldaan moet worden.

Een belangrijk aspect is de verwachting die leerkrachten hebben over de doelmatigheid van een dergelijk project op school, met name ook van de training van sociale vaardigheden.

Tenslotte wordt de potentiële markt onderzocht en getypeerd. Wie zouden willen participeren en wat zijn de knelpunten. Er worden suggesties gedaan voor een goede introductie.

Andere betrokkenen

De vraagstelling bij de andere groepen is diffuser omdat hun rol minder duidelijk is. Sommigen zijn aan de school verbonden, anderen niet. Sommigen kunnen het meedoen aan het project stimuleren, anderen kunnen directere invloed uitoefenen op de beslissing mee te doen aan het project. Weer anderen kunnen aan het project meewerken. De interviews moeten juist op dit punt meer duidelijkheid verschaffen. In hoeverre is men in staat en bereid bijdragen te leveren?

In de eerste plaats is vastgesteld of men kennis heeft van de problemen.

Vervolgens is hun eigen betrokkenheid bij het onderwerp onderzocht, evenals hun oordeel over de betrokkenheid van jongeren. Hun oordeel is vastgesteld over de effectiviteit van het schoolproject, in vergelijking met andere maatregelen. Tenslotte is het project concreet aan de orde gesteld (in de woorden van het eerste deel van de Inleiding), en hun mogelijke eigen rol daarin (zie de Bijlage). Met name ook zijn mogelijke barrières onderzocht.

3. Resultaten

Voor de resultaten van de marktanalyse wordt verwezen naar de oorspronkelijke rapporten. Hier zullen enkele van de belangrijke conclusies vermeld worden en waar mogelijk vergeleken worden met andere onderzoekresultaten. Er zullen conclusies voor de voortgang van het project worden getrokken.

3.1 Het onderzoek onder leerkrachten

Het onderwerp alcohol en verkeer is slechts voor een deel van de leerkrachten een onderwerp waarvan men op de hoogte wil zijn en wat hen bezig houdt. Gespreksstof is het al helemaal niet.

Dit betekent dat de introductie bij veel scholen niet op een zakelijke en rationele manier kan geschieden. De introductie zal aantrekkelijk moeten zijn, gesteund door deskundige derden. Dit kan zowel de betrokkenheid vergroten, waarna rationele argumenten wel een rol kunnen spelen, als ertoe leiden dat men met het project in zee gaat ook al is men niet door argumenten overtuigd.

Wat materialen en aanpak betreft is men het erover eens dat een video-film, leerlingenboekjes en een handleiding voor de docent zinvol zijn. Iets minder scoren 'deskundige buitenstaanders' en 'startmateriaal'. Over andere suggesties is men in meerderheid positief, maar zijn er ook tegenstanders: 'veroorzaker/slachtoffers', 'alcoholbeleid op school', een 'ouderbrochure' en een 'handleiding alcohol en verkeer'. Een verdeelde mening wordt aangetroffen wat 'feestartikelen' betreft, 'handleiding rollenspel', ouderavonden.

Bij deze resultaten moet worden opgemerkt dat de vraag naar de zinvolheid gesteld werd voor uitgebreid ingegaan was op de rol van groepsdruk. Dit kan de sterk verdeelde mening wat rollenspel betreft misschien verklaren.

In ieder geval valt erover te denken om het project te voorzien van een vaste kern, waarbij het videomateriaal niet vergeten mag worden, en facultatieve onderdelen.

De verwachting over mogelijke effecten van een bestaande massamediale campagne ("do you know, do you care") zijn aanzienlijk. Opvallend is dat men nog positiever is over een mogelijk project op school.

Wat training van sociale vaardigheden betreft: 86% verwacht hier een oplossing van. Alleen is men het er niet over eens dat dat dan ook op school uitgevoerd kan worden.

Opvallend is dat leerkrachten uit alle typen onderwijs de derde klas voor elke type onderwijs de meest geschikte klas vinden voor het project. Verder worden biologie en maatschappijleer als meest geschikte vakken genoemd, gevolgd door verzorging en gezondheidskunde. Dit laatste vak noemt men in het VWO niet.

Het marktpotentiël (men besteedt er al aandacht aan, wil het en kan het) is niet erg hoog. De kans is groter bij hoog-betrokkenen, bij docenten met belangstelling voor lesmateriaal, bij docenten die impact verwachten, bij docenten uit scholen met combinaties van onderwijstypen, buiten de grote steden.

Er worden een groot aantal knelpunten genoemd. De meeste knelpunten houden verband met het marktpotentiël. Het is niet onwaarschijnlijk dat enkele van deze knelpunten het marktpotentiël verlagen. Sommige knelpunten zijn te beïnvloeden, waardoor het aanwezige marktpotentiël optimaal kan worden benut. Andere blijven echter bestaan. Tijdgebrek en ontbreken van goed lesmateriaal zijn de belangrijkste knelpunten. Verder wordt genoemd dat het niet in het vak past. Ook de kosten worden nog wel genoemd. Tijdgebrek blijft dus over als er eenmaal goed materiaal en financiële ondersteuning aanwezig is.

3.2 Het onderzoek onder overige betrokkenen

De problemen van jongeren komen aan de orde. Zij zouden wel goed op de hoogte zijn van wat alcohol doet, en dat de combinatie met autorijden niet kan; minder begrijpen de jongeren van de precieze relatie tussen aantal glazen en promillagenorm. Ook heeft men niet voldoende besef van de consequenties voor (brom)fiets rijden. Men constateert een verschil tussen de motivatie om te drinken tussen VBO- en VWO-leerlingen. De eigen betrokkenheid bij het thema is ook gering en men heeft in eerste instantie niet veel vertrouwen in een dergelijk project op school tot het moment dat 'sociale vaardigheden' aan de orde komen. Met name buitenschoolse respondenten: zij benadrukken het aanpakken van het groepsproces.

Men is ervan overtuigd dat een meervoudige aanpak nodig is: maatregelen, handhaving, alternatieven. Daar staat tegenover dat er niet veel animo is de ouders erin te betrekken.

Ook hier komt een belangrijk knelpunt naar voren. Men denkt dat enkele lesuren aan het project besteed kunnen worden. Dat is zeker voor een training in sociale vaardigheden onvoldoende, denkt men.

VBO- en MAVO-leerlingen zouden ook niet in aanmerking komen voor het soort technieken als groepsgesprekken.

Bij sommigen treffen we een flink enthousiasme aan over de voor hen bedoelde rol. Dit zien we met name bij vertegenwoordigers van ROV's, CAD's en VVN. De politie verschuilt zich achter de bezuinigingen en de binnenschoolse respondenten: directies en vertegenwoordigers van medezeggenschapsraad/ouderraad zien ook liefst een zeer beperkte rol.

3.3 Enkele vergelijkingen

3.3.1. *Het probleem*

Verschillen tussen stad en platteland

Sommigen verwachten dat er op het platteland meer gedronken wordt. Dit wordt bevestigd door de HBSC-enquête (Levelt, 1993).

Verschillen tussen VBO en VWO

Men ziet een andere rol voor het gebruik van alcohol en verschillen in alcoholgebruik bij lager en hoger opgeleiden. De interviews met leerlingen bevestigen het eerste (Lindeijer, 1993). De HBSC-enquête bevestigt het tweede.

Verschillen tussen jongens en meisjes

Het is opvallend dat verschillen tussen jongens en meisjes niet in de diepte-interviews naar voren zijn gekomen, terwijl in de HBSC-enquête en in nog sterkere mate in de gesprekken met leerlingen deze verschillen sterk naar voren kwamen. Meisjes drinken minder, zijn minder vaak dronken en rijden veel minder vaak zelf dronken op de (brom)fiets. Het is alsof de respondenten praten met jongens in hun achterhoofd.

3.3.2. *Betrokkenheid*

Betrokkenheid van de leerlingen

De meeste respondenten van de diepte-interviews schatten de belangstelling van de jongeren voor het thema alcohol en verkeer laag in. De HBSC-enquête en de gesprekken geven een iets ander beeld. Meer dan de helft van de leerlingen wil dat er in de klas gesproken wordt over roken, drinken, drugs en aids; en meer dan de helft vindt dat er gesproken moet worden over problemen die door het verkeer veroorzaakt worden zoals ongevallen en aantasting van het milieu.

De gesprekken maken duidelijk dat kinderen vol animo over het probleem van alcohol en verkeer discussiëren.

Betrokkenheid van de leerkrachten

Het aandeel laagbetrokken leerkrachten is hoog. De theorie stelt dat in zo'n geval de rol van de 'bron' erg belangrijk wordt. De gesprekken met representanten van de ROV's, VVN, CAD's hebben laten zien dat bij hen grote bereidheid is mee te werken zeker waar het coördinatie, dus invoering betreft. Er zijn dus deskundige bronnen.

3.3.3. *Invulling van het project*

Doelmatigheid

Leerkrachten zijn meer overtuigd van de doelmatigheid van een dergelijk project op school dan de overige betrokkenen. Deze benadrukken sterk een meervoudige aanpak. Het merkwaardige is dat zodra de training in sociale vaardigheden op school erbij komt de leerkrachten niet veel enthousiaster worden, de overigen wel. Iedereen ziet knelpunten, maar leerkrachten waarschijnlijk het sterkst.

Training in sociale vaardigheden

Er is een wisselend beeld gebleken wat betreft de training in sociale vaardigheden. Men is het er over eens dat groepsprocessen een belangrijke rol spelen bij het dronken rijden of meerijden met iemand die dronken is. 86% van de leerkrachten denkt dan ook dat het stimuleren van sociale vaardigheden een bruikbare oplossing kan bieden. Echter: leerkrachten zijn niet geïnteresseerd in een handleiding voor een rollenspel door de leerlingen. Tweederde vindt de training toepasbaar, dat wil zeggen: door docenten toe te passen en 40% vindt het kansrijk: dat wil zeggen: heeft zelf ervaring met training in sociale vaardigheden. Het ziet ernaar uit dat hoe dichter men bij de feitelijke les komt in sociale vaardigheden, hoe meer men ervoor terugschrikt.

De diepte-interviews geven een vergelijkbaar beeld. Er is enthousiasme voor het idee, maar men heeft reserves ten aanzien van een mogelijk effect. Men onderkent namelijk enkele knelpunten. Het project zou erg lang moeten lopen en het kost te veel tijd, zowel lestijd als voorberei-

dingstijd. Ook twijfelt men aan de deskundigheid van leerkrachten. Sommigen vragen zich af of dit wel op school thuishoort.

Verschillen tussen de typen onderwijs

Enerzijds is er een verschil in alcoholgebruik tussen leerlingen van verschillende onderwijssoorten en wijzen verschillende respondenten erop dat deze soorten een verschillende aanpak vragen. Maar als men dan als voorbeeld noemt dat in het VBO groeps gesprekken geen geëigend middel zijn, dan lijkt dit in strijd met hoe de interviews met leerlingen verlopen zijn. Ook VBO-leerlingen hebben met vuur aan de gesprekken deelgenomen, en de indruk is niet gewekt dat deze gesprekken van minder kwaliteit waren. Leerkrachten van het VWO achten training in sociale vaardigheden kansrijker dan leerkrachten uit het VBO. Dit wordt bepaald door het feit dat ze meer ervaring hebben met het trainen van sociale vaardigheden.

Slachtoffers en overtreeders

De respondenten van de diepte-interviews zijn enthousiaster over het in contact brengen van leerlingen met slachtoffers en ouders dan leerkrachten. De eersten verwachten van deze confrontaties het meeste effect (harde aanpak!). Van de leerkrachten vindt tweederde dit een zinvolle aanpak. 20% acht het niet zinvol.

De rol van ouders

Leerkrachten zijn verdeeld over de zinvolheid van een ouderbrochure. Tweederde vindt het zinvol, een derde niet. De directies van scholen hebben weinig zin in het organiseren van ouderavonden. Leden van medezeggenschapsraden/ouderraden zien niets in contacten met ouders. Men verwacht van die kant geen animo.

Stevige aanpak

Veelvuldig wordt gehoord dat men een stevige aanpak prefereert. Leerlingen moeten emotioneel geraakt worden. Dit komt tot uiting in het belang dat men hecht aan confrontatie met ouders en slachtoffers, in de grote voorkeur voor videomateriaal en in diverse uitingen tijdens de interviews. Dit sluit aan bij de 'hardheid' die ook uit de gesprekken met leerlingen blijkt.

In de meeste campagnes is men huiverig voor de harde aanpak, omdat hiervan geen gunstig effect wordt verwacht. Het is goed om dit opnieuw te bezien.

3.4. Conclusies

Het marktonderzoek maakt duidelijk dat introductie van het project op veel scholen niet gemakkelijk zal zijn. De betrokkenheid is niet groot genoeg om allerlei voorziene barrières automatisch te slechten. Er zijn enkele opties om hier mee om te gaan.

Men kan zich erbij neerleggen dat in eerste instantie slechts een deel van de scholen zal meedoen. Men kan dan hopen dat, als dit goed uitpakt, van deze resultaten gebruik gemaakt kan worden om ook andere scholen te interesseren (uitbreiding van 'bronnen').

Een volgende mogelijkheid is de betrokkenheid te vergroten door het onderwerp uit te breiden naar of beter te laten aansluiten bij onderwerpen

die misschien meer betrokkenheid oproepen zoals 'alcohol en drugs' en 'verkeersveiligheid'. De klacht wordt gehoord dat 'er al zoveel is'.

Een derde mogelijkheid is het aantrekkelijk maken van de introductie. Dit kan door aanbieder van een AV-produkt, door het benadrukken van het nieuwe in de aanpak, door schitterend schriftelijk materiaal, maar ook door gebruik te maken van de mogelijkheid die sterk naar voren kwam in de interviews met vertegenwoordigers van VVN, CAD's en ROV's: er zijn veel deskundigen die bij de introductie hun medewerking toegezegd hebben. Een persoonlijke benadering door deskundigen lijkt realiseerbaar.

Het is duidelijk dat veel docenten een sterke voorkeur hebben voor videomateriaal: dit wordt door vrijwel iedereen als zinvol beschouwd. Omdat veel verwacht wordt van training in sociale vaardigheden, maar men moeite heeft dit op school te zien gebeuren, zou videomateriaal met nadruk op groepsprocessen, leidend tot rollenspel, een goede combinatie zijn. Een meervoudig project waarbij, naast leerkrachten, schooldirecties, ouders, politie, gemeente, CAD, ROV en VVN een stevige rol hebben zal niet mogelijk zijn. Maar wel is het mogelijk iedereen erin te betrekken, waarbij sommigen aanzienlijk meer bijdragen dan andere, elkaar stimulerend. Het zal ook per school moeten variëren. In een stad waarin de politie het wel tot haar taak rekent preventief op middelbare scholen aanwezig te zijn kunnen zij een stevige bijdrage leveren. Het betekent dat de modulaire aanpak, waarvoor door iemand gepleit werd, waarbij elementen los van elkaar gebruikt kunnen worden, het overwegen verdient.

Het betrekken van ouders bij het project wordt geen sinecure. Het zal veel fantasie vragen. Ouders kunnen een belangrijke rol spelen, zowel door het gedrag van hun kinderen te sturen, door het geven van een voorbeeld, als ook door op te treden als 'sparring partner' van de kinderen bij het ontwikkelen van sociale vaardigheden.

Over de mate van 'hardheid' van de aanpak, iets wat velen verlangen, zal nagedacht moeten worden.

Het marktpotentiël is niet erg groot. Het ziet er maar uit dat gebrek aan betrokkenheid en tijdgebrek belangrijke factoren zijn. Maar het kan ook zijn dat tijdgebrek als excuus gebruikt wordt. In ieder geval speelt de factor 'tijd' een belangrijke rol: bedoeld wordt: lessen. Al staat men positief tegenover het project dan denkt men toch slechts in termen van enkele lessen. Het zal niet eenvoudig zijn een project voorzien van een training in sociale vaardigheden tot enkele uren te beperken. Een mogelijke oplossing is deze training niet te beperken tot alcohol en verkeer, maar andere kerndoelen erin te betrekken. In het vak 'verzorging' komen bijvoorbeeld genotsmiddelen aan de orde, consumentengedrag, voeding en kleding. Bij al deze zaken speelt groepsdruk een rol. De praktijk van rollenspel ligt weer dicht tegen kerndoelen van 'drama' aan.

Verder is het opvallend dat r.k.-scholen en grote scholen naar verhouding wat minder marktpotentiël bezitten.

Literatuur

Levelt, P.B.M. (1993). Alcohol en verkeer in het voortgezet onderwijs; Doelgroepanalyse voor het voorlichtingsproject Alcohol en verkeer voor 15-16-jarigen in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. R-93-32. SWOV, Leidschendam.

Lindeijer, J.E. (1993). Jeugd, alcohol, drugs en verkeersveiligheid; Beleavingsonderzoek onder groepen jongeren tussen de 14 jaar en 17 jaar. R-93-31. SWOV, Leidschendam.

Nelissen, W.J.A. (1993). Rapport van een marktonderzoek onder docenten in het voortgezet onderwijs, in verband met een voorlichtingsproject over alcohol en verkeer gericht op jongeren van 15 tot 16 jaar. r+m Research en Marketing bv, Heerlen.

Oostwoud-Wijdenes, J. (1987). Externe evaluatie van het verkeerseducatieproject 'Schoolverkeer moet veiliger'. SCO, Amsterdam.

Petty, R.E.; Cacioppo, J.T. & Kasmer, J.A. (1988). The role of affect in the elaboration likelihood model of persuasion. In: Donohew, L. et al. (Eds.). Communication, social cognition, and affect. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale, New Jersey.

Vlis, J.H. van der. (1993). Verslag van een onderzoek naar een voorlichtingsproject over alcohol en verkeer voor jongeren van 15-16 jaar. r+m Research en Marketing bv., Heerlen.

Bijlage

Rollen van IMK's: Illustratiemateriaal voor interviews

Per ondervraagde zullen een aantal suggesties gedaan worden over mogelijke rollen. Het is de bedoeling dat mensen hierdoor zich concreet kunnen voorstellen hoe het project gaat functioneren en wat mogelijkerwijs van hen verwacht wordt. Het is geen uitputtende lijst: de diepte-interviews zijn er juist voor om suggesties boven tafel te krijgen.

Tussen haakjes is het aantal ondervraagden aangegeven.

1. Schooldirectie (9)

De schooldirectie bepaalt het alcoholbeleid (inclusief reglement) op schoolfeesten, werkweken etc. Beperkt gebruik toestaan schept een situatie waarin kinderen kunnen leren verstandig om te gaan met alcohol. Ook kan zij, bij alcoholgebruik, invloed uitoefenen op het transport van de leerlingen naar huis door te eindigen voor het openbaar vervoer ophoudt en door te voorkomen dat leerlingen op (brom)fiets naar huis gaan. De schooldirectie kan op de inhoud en vorm van lessen invloed uitoefenen door:

- aanschaffen van leermiddelen
- stimulering van deskundigheidsbevordering
- onderhouden van contacten met andere IMK's
- stimuleren van vakleerkrachten
- starten van projecten
- organiseren van ouderavonden
- activeren van de medezeggenschapsraad

2. Oudervertegenwoordigers (6)

Kunnen het schoolfeest- en- alcoholbeleid op de agenda plaatsen. Kunnen stimuleren dat de school activiteiten onderneemt. Kunnen de zaak ahangig maken in klasseavonden en als doorgeefluik dienen van school naar ouders bij projecten. Ouders kunnen betrokken worden bij een project door ze informatieve enquêtes af te nemen. De zaak wordt daardoor thuis besproken.

Klasse-avonden over het thema en schoolavonden.

Klasse-avonden kunnen geprogrammeerd worden in samenwerking met ouders. Daarvoor kunnen onderdelen uit het project (bijvoorbeeld video-film door leerlingen of door VVN/Niad gemaakt; of uitslagen van enquêtes onder leerlingen) gebruikt worden en gegevens uit de ouder-enquête.

3. Secretaris ROV (3)

De secretaris (het secretariaat) van het ROV is op de hoogte van activiteiten in de provincie op het gebied van alcohol en educatie. Hij kent de personen en instanties die zich ermee bezighouden en is op de hoogte van subsidiemogelijkheden voor educatieve projecten.

Het ROV zou het initiatief kunnen nemen tot het project. Men kan geld

op de begroting zetten om scholen te steunen bij aanschaf van materialen. Vaak beschikt het ROV over werkgroepen op de terreinen van alcohol en/of educatie met afgevaardigden van gemeenten, politie, CAD's, VVN en onderwijs. Deze werkgroepen, of een voor dit doel in het leven geroepen nieuwe werkgroep kan het initiatief nemen het project te stimuleren. Het ROV kan ook beheerders van sportkantines en disco's benaderen met informatie over het project. Tegelijkertijd kan een 'server-training' opgezet of bestaande trainingen gestimuleerd worden om horeca-personeel te leren omgaan met overmatig alcoholgebruik door jongeren, maar vooral ook met rijden onder invloed. Het ROV kan ook bijdragen aan het organiseren van discovervoer.

4. VVN-vertegenwoordigers (3)

VVN-vertegenwoordigers kunnen het project 'verkopen', begeleiden en een rol spelen in het project.

De VVN-platformdeelnemer of de Regio-coördinator kan platformdeelnemers interesseren in het project door het ontwikkelde materiaal te showen.

Hij/zij kan subsidiemogelijkheden en -behoefte onderzoeken en subsidie regelen via het ROV. Hij kan de VVN-afdelingen informeren en aanzetten het project in scholen aan de orde te stellen.

Dit kan geschieden in overleg met de Onderwijsadviseur Voortgezet Onderwijs van VVN. Deze kent het project door en door, weet wie bij realisering betrokken zijn, kent de voorwaarden voor succesvolle implementatie. Deze kan bij het opstarten van het project een belangrijke rol vervullen.

De VVN-afdeling zou een bemiddelende rol kunnen spelen tussen de school enerzijds en het ROV, de gemeente, politie, CAD (en mogelijke anderen zoals horeca) anderzijds, ook om het werk van scholen te verlichten. Ook kan zij stimuleren de onderwerpen alcohol en alcohol-educatie in het gemeentelijke veiligheidsbeleid te laten opnemen, waardoor het tevens mogelijk wordt gemeentefondsen te werven voor educatieve activiteiten.

Onderzocht moet worden of de VVN-vertegenwoordiger ook een bijdrage kan leveren aan de inhoud van het project ten opzichte van ouders en leerlingen.

5. Gemeente-vertegenwoordigers (3)

Gemeenten kunnen als bevoegd gezag van openbare scholen directiebeleid sturen en op bijzondere scholen stimuleren.

Daarnaast hebben gemeenten een alcohol(preventie)beleid. Hierbinnen kunnen zij plaats inruimen voor het voortgezet onderwijs en voor campagnes om het rijden onder invloed tegen te gaan. Zij kunnen horeca en sportkantines stimuleren tot een verantwoord beleid.

De gemeente kan eigen middelen ter beschikking stellen en subsidies regelen voor de scholen.

6. Politievertegenwoordigers (3)

Rijden onder invloed is een overtreding. Als zodanig komt de politie als een belangrijke referentiegroep om de hoek kijken. Bij de beslissing om dronken te rijden houdt men rekening met de regels en hun handhavers.

Een belangrijk instrument is politiecontrole. Daarnaast is het van belang om de 'subjectieve pakkans' te vergroten. Dit kan door een doelmatige controlecampagne op de juiste plaats en tijd en door publiciteit rond de controles.

Daarnaast kan de politie een voorlichtende taak hebben, met name over de gevolgen van rijden onder invloed en over de wijze van controle (blaaspijpjes, consequenties van aanhoudingen etc.).

7. CAD-vertegenwoordigers (3)

Het CAD is vooral goed op de hoogte van 'extreme situaties'. Zij zijn waarschijnlijk het best op de hoogte van de werking van alcohol. Zij kennen veel 'gevallen' waarbij rijden onder invloed een rol speelt. Mensen die bij ongevallen betrokken zijn of die hun rijbewijs zijn kwijtgeraakt. Zij weten hoe het toegaat in gezinnen waarin alcoholproblemen zijn, weten hoe gezinsleden gewapend kunnen worden tegen sociale druk. Hierover zouden zij voorlichting kunnen geven aan leerlingen en ouders.

Een mogelijke rol is voorlichting over de gevolgen van alcoholgebruik en rijden onder invloed.

Zij kunnen scholen in contact brengen met 'cliënten', (gewezen) alcoholisten en slachtoffers. Deze kunnen kinderen voorlichten.

De preventiefunctionarissen kunnen meewerken aan deskundigheidsbevordering van leerkrachten en oudervertegenwoordigers.